

Στην εποχή μας ένα σταθερό και υγιές σύστημα αξιών φαίνεται να αποτελεί ένα σημείο αναφοράς και προσανατολισμού στην ανθρώπινη πορεία. Διαπιστώνοντας την τροπή που έχει πάρει το αξιολογικό σύστημα στο άτομο, την οικογένεια, την κοινωνία, την πολιτική κλπ, η αναζήτηση και η απαίτηση του επαναπροσδιορισμού των αξιών θα ήταν μάλλον ματαιοπονία καθώς τα πάντα βεβαιώνουν ότι το εγκατεστημένο αξιακό σύστημα δεν μετακινείται ούτε τροποποιείται με τα μέσα που μέχρι τώρα έχουν χρησιμοποιηθεί.

Αυτό όμως που, τώρα πλέον, θα είχε ενδιαφέρον είναι η μελέτη και η κατανόηση του τρόπου διαμόρφωσης και εγκατάστασης του αξιακού συστήματος στον ανθρώπινο εγκέφαλο και πώς στην συνέχεια εκδηλώνεται με πράξεις και δράσεις.

Η αναζήτηση αυτή προκύπτει από μια εύλογη απορία σχετικά με την εμμονή του ατόμου και της ανθρωπότητας σε ένα σύστημα αξιών που απαρέγκλιτα και βεβαιωμένα οδηγεί στην καταστροφή. Συζητήσεις για τις αξίες γίνονται συνεχώς χωρίς να μετακινούνται ούτε οι αξίες αλλά ούτε και οι άνθρωποι που τις υποστηρίζουν ή τις κατακρίνουν.

Αμύγδαλα!!! Η μαγική λέξη στην ρίζα των επιλογών, όχι βέβαια οι γνωστοί καρποί, αλλά οι εγκεφαλικοί πυρήνες που μπορούν να επηρεάζουν και να διαμορφώνουν την συμπεριφορά που προέρχεται από επιλογές και προτιμήσεις.

Το οικείο και το ανοίκειο ή καινοτόμο αποτελούν δυο σημαντικούς πόλους στη διαμόρφωση επιλογών και τη λήψη αποφάσεων. Η εξοικείωση και η καινοτομία είναι δυο λειτουργίες ουσιαστικά αντίθετες στην ανθρώπινη συμπεριφορά, και συντελούνται στον εγκέφαλο με επίκεντρο τα αμύγδαλα.

Η εξοικείωση είναι μια παράξενη διαδικασία. Καθώς αντιμετωπίζουν ένα νέο γεγονός οι οργανισμοί εκδηλώνουν μια προσανατολισμένη αντίδραση. Όταν ένα τέτοιο γεγονός συμβαίνει κατ' επανάληψη τότε η αντίδραση εγκαθίσταται σαν συνήθεια μετά από 3 έως 10 επαναλήψεις. Η σχέση και ο ρόλος των αμυγδάλων εν προκειμένω είναι ότι δεν καταργούν ούτε επηρεάζουν την αντίδραση αλλά συμβάλλουν στην εξοικείωση με αυτήν.

Έτσι τα επιστημονικά δεδομένα συγκλίνουν στο ότι κάθε εξοικείωση συνίσταται από ένα επεισόδιο που περιλαμβάνει μια κατευθυνόμενη αντίδραση και ένα νέο γεγονός απέναντι στο οποίο γίνεται η αντίδραση και η οποία μονιμοποιείται και εκφράζεται σαν στερεότυπο σε κάθε αντίστοιχο ερέθισμα.

Κάθε φορά, οι επιλογές και οι αποφάσεις λαμβάνονται μέσα από μια συγκεκριμένη εγκεφαλική λειτουργία, κατόπιν σχετικής τροφοδότησης, βάσει της γνωστής εμπειρίας αλλά και της αντίδρασης στην καινοτομία όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι με την ίδια εγκεφαλική λειτουργία και την ίδια τροφοδότηση του συστήματος των αμυγδάλων και του εγκεφάλου με τα ίδια δεδομένα, τις ίδιες ελλείψεις και τις ίδιες στερήσεις, είναι μάταιο να περιμένουμε τροποποίηση στο αξιακό σύστημα αλλά και στον τρόπο που γίνονται οι επιλογές. Στην διαδικασία της εξοικείωσης, όπως αναφέρθηκε, πρωτεύοντα ρόλο κατέχει η συνήθεια με την δύναμη της οποίας επιτυγχάνεται η επανάληψη.

Έτσι, με κλειστό το ενδεχόμενο άγνωστων πιθανοτήτων και των καινοτόμων εμπειριών αλλά και αποφάσεων και δράσεων στην ανθρώπινη ζωή, και με θεμελιωμένη την ανικανότητα και την αντίδραση στην αποδοχή του νέου, το αξιακό σύστημα δεν μετακινείται.

Αν δεν αλλάξει η γνώση και η εμπειρία που τροφοδοτεί με δεδομένα το σύστημα επεξεργασίας και αποφάσεων το αποτέλεσμα θα παραμένει το ίδιο.

Οι αυτοματοποιημένες προτιμήσεις βάσει της συνήθειας, σε κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες γίνονται στην συνέχεια προκαταλήψεις, που πολύ δύσκολα αλλάζουν, και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την προσκόλληση σε ένα κόμμα, μια πολιτική συνθήκη ή ένα κοινωνικό σύστημα.

Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι δεν υπάρχει ένα οικουμενικό σύστημα αξιών; Όχι, αλλά σημαίνει ότι εντοπίζουμε και ταυτοποιούμε τις οικουμενικές αξίες, και κατά συνέπεια τις επιλογές μας, βάσει των προτιμήσεών μας που στην συνέχεια γίνονται προκαταλήψεις. Μέσα στον εγκέφαλο και κάτω από μια σειρά διεργασιών διαμορφώνεται ένα αξιακό σύστημα σύμφωνα με την χρησιμότητα ή την αναγκαιότητά του για το υποκείμενο.

Τότε τι μπορεί να βιωθεί σαν καινοτόμο γεγονός, σαν ένα γεγονός που έρχεται να ανακινήσει την λιμνάζουσα αντίληψη και πεποίθηση του ατόμου; Μια διαδικασία εξίσου παράξενη με την αναγνώριση ενός γεγονότος ως οικείου. Μια καινοτομία δεν αναγνωρίζεται και δεν διαπιστώνεται μέσα από την αυξημένη ροή της γνωστής πληροφορίας αλλά γίνεται αντιληπτή και υλοποιείται όταν κάποια αλλαγή ή επαναλαμβανόμενες αναδιατάξεις συντελούνται στο οικείο. Η κατανόηση της καινοτομίας, σαν μια αλλαγή στο οικείο, είναι το κλειδί στην διαμόρφωση των αξιών. Η καινοτομία γίνεται αντιληπτή από τις διαπιστωμένες αλλαγές στο παλιό, και μόνο τότε ο εγκέφαλος, μέσα από τα αμύγδαλα, μπορεί να βεβαιώσει την παρατηρούμενη αλλαγή. Έτσι ενώ συχνά συζητιέται το θέμα του νέου στις αξίες, οι άνθρωποι δύσκολα μπορούν ή, πολλές φορές δεν θέλουν, να διακρίνουν το παλιό από το νέο στην εφαρμογή, ενώ εξίσου συχνά αρνούνται τις αναδιατάξεις που πιστοποιούν την μετακίνηση από το παλιό στο νέο. Ένα αξιακό σύστημα βασισμένο στην οικειότητα,

την συνήθεια και την προκατάληψη δεν μπορεί να μετατραπεί σε ένα σύστημα που αναδύεται από την έκφραση μιας διαρκούς δημιουργικότητας και χαρακτηρίζεται από την καινοτομία.

Η ευκολία με την οποία ο εγκέφαλος αποδέχεται το οικείο γίνεται δυσκολία στην αποδοχή του καινοτόμου.

Συνεπώς η προβολή της δημιουργικότητας απέναντι στην συνήθεια μπορεί να αποτελέσει ένα πρώτο στοιχείο αναγνώρισης της καινοτομίας σε ένα αξιακό σύστημα.

Η αντίληψη για το αξιακό σύστημα είναι εντελώς ξένη και διαφορετική από το ίδιο το αξιακό σύστημα. Η ψευδαίσθηση για την προσπάθεια στην κατεύθυνση της καινοτομίας, ενώ ο άνθρωπος εξακολουθεί να παραμένει στο οικείο, κατέχει, τον γνωστό, κυρίαρχο ρόλο της. Ωστόσο στην περίπτωση αυτή, ο νους διαθέτει τους μηχανισμούς διάκρισης ανάμεσα στο οικείο και το καινοτόμο και αργά ή γρήγορα μπορεί να ανιχνεύει τις αναδιατάξεις ή την καθήλωση στις ίδιες γνωστές πρακτικές αντιμετώπισης των πραγμάτων.

Γιώργος Τσαντάκης